

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 24

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. — Рівне: РДГУ, 2002. — 176 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор** доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН**Мітюров Борис Никифорович** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 29.11.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет
ISBN 966 — 7281 — 07 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

5. Махмутов М.И., Матюшкин А.М. Проблемное обучение – понятия и содержание // Известия высш. шк. – 1977. – №2. – С.18.
6. Хамблин Д. Формирование учебных навыков: Пер. з англ. – М.: Педагогика, 1986. – 160 с.
7. Балер Е.О. Преemptственность в развитии культуры. – М., – 1969.

Одержано редакцією 27.09.2002.

УДК: 378: 371. 13: 373. 3

В.Р. МИХАЛЬСЬКА

УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Головною цінністю демократичного суспільства є формування різнобічно розвиненої особистості. Новий етап розвитку суспільства потребує людини, що зуміла б пізнати себе, реалізувати свої здібності повною мірою, а це насамперед залежить від якості навчання і виховання у закладах освіти, від їх спроможності забезпечити повноцінний розвиток учнівської та студентської молоді на рівні світових стандартів. Виховати та навчити таку людину може лише вчитель-професіонал, справжній майстер своєї справи. Говорячи про особистість вчителя, ми вкладаємо в це поняття такі риси, як висока громадянська відповідальність і соціальна активність; любов до дітей, людей; інтелігентність, духовно-моральна культура; високий професіоналізм; здатність до творчості; потреба в саморозвитку. Особлива роль у вихованні підростаючого покоління належить вчителю початкових класів, адже він не лише чотири роки живе одним життям із своїми учнями, не лише навчає їх, а й є для дітей ідеалом. Саме тому підготовка вчителя початкових класів є актуальною проблемою сьогодення.

Відповідно до закону України “Про загальну середню освіту” з 1-го вересня 2001 року початкова школа перейшла на єдиний 4-річний термін навчання. Мета і завдання загальноосвітнього навчального закладу, його структура, зміст, зокрема початкової загальної освіти, організація навчально-виховного процесу визначається законами України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Концепцією загальної середньої освіти”, “Національною доктриною розвитку освіти в Україні XXI ст.” та “Державним стандартом початкової загальної освіти”.

Нові цілі шкільної освіти передбачають і нові пріоритети навчально-виховного процесу. Метою сучасної початкової школи є посилення особистісного підходу до учня, створення умов для його всебічного розвитку, забезпечення подальшого становлення особистості дитини, цілеспрямований вплив і розвиток здібностей дитини, створення умов для самовираження учнів, що сприятиме моральному, естетичному розвитку, оволодінню основами здорового способу життя, підготовці до самоуправління в навчально-виховному процесі.

До характерних рис 4-річної початкової школи на сучасному етапі відносимо навчання з урахуванням інтересів та здібностей учнів; адекватність форм навчання потребам дітей; творчість, активність; гуманне, довірливе спілкування; використання стилю педагогічного співробітництва та педагогічної підтримки.

Важливим завданням є “формування у молодших школярів навчальної діяльності (уміння вчитися) шляхом оволодіння організаційними, логіко-мовленнєвими, пізнавальними і контрольно-оцінними вміннями й навичками, набуття особистого досвіду культури поведінки в соціальному та природному оточенні, співпраці у різних видах діяльності. Освітніми результатами цього ступеня школи є повноцінні мовленнєві, читацькі, обчислювальні, фізкультурно-рухові вміння і навички, узагальнені знання про реальний світ у його зв'язках і залежностях, достатньо розвинені мислення, уява, пам'ять, сенсорні вміння, здатність до творчого самовираження, особистісно ціннісного ставлення до праці, мистецтва, здоров'я, уміння виконувати нескладні творчі завдання” – зазначено у Концепції загальної середньої освіти.

Завдання вчителя сучасної початкової школи полягає в тому, щоб розвинути всі здібності дитини – загальні, інтелектуальні, творчі, соціальні; надати учням можливості використати всі засоби для їх вільного розвитку. З цієї метою педагоги повинні враховувати періоди інтенсивного накопичення знань в учнів; забезпечити чергування занять у класі із заняттями в позаурочний час, чергування упродовж навчального дня і тижня видів активної пізнавальної діяльності учнів.

Традиційно вважається, що саме педагогічні училища та коледжі дають ґрунтовну підготовку майбутнього вчителя початкових класів - теоретичну, методичну та практичну. В нових умовах ці заклади освіти повинні звернути особливу увагу на формування спрямованості особистості студента, яке безпосередньо пов'язане із засвоєнням психолого-педагогічної інформації, оволодінням системою теоретичних понять, закономірностей, принципів, законів; оволодінням основами професійного мислення, пріоритетами якого є науково-педагогічні знання та особистісна потреба в них, і основами педагогічної майстерності, що передбачає відображення власної навчально-виховної діяльності, перехід прийомів

навчальної і дослідницької роботи в “освітньо-педагогічні вміння”; засвоєння системи педагогічних понять та їх поєднання з практикою; розвиток умінь студента теоретично та експериментально обґрунтувати власний підхід до розв’язання частково-пошукових педагогічних завдань; професійний саморозвиток та самовдосконалення; розвиток творчості майбутнього педагога.

Педагогічна діяльність вчителя передбачає не лише проведення власне уроків, але й аналіз, діагностику, організацію, корекцію та контроль усіх видів урочної, предметної діяльності. У зв’язку з цим важливим завданням у підготовці майбутнього вчителя є управлінський аспект його підготовки. Якщо раніше від вчителя вимагалось лише фундаментальні спеціальні й педагогічні, теоретичні та практичні знання, відповідальний рівень вихованості, гуманістичність та соціальна активність, то сьогодні до цих вимог додаються елементи менеджменту, критичне й креативне мислення, високий рівень прогностичної та інформаційної культури.

Г.С.Костюк вважає, що до результатів навчання можна дійти, тільки належно організувавши дії учнів з навчальним матеріалом, а недооцінка дієвої сторони навчання знижує його якість, знання учнів виявляються неосмисленими, формальними неміцними. Якщо навчання – це діяльність учнів, що має складну психологічну структуру, то те ж навчання - це спільна діяльність учнів і вчителя, де кожен виконує свої функції: учні вчать, а вчитель керує процесом навчання.

За словами Н.В.Карчевської головна функція вчителя – управління процесами виховання, навчання, розвитку, формування особистості. Справді, покликання сучасного вчителя не просто вчити і виховувати, а, швидше, направляти процес навчання, керуванням і розвитком особистості учня. В навчальному процесі управління, педагогічне керівництво розглядається і трактується, як цілеспрямований систематичний вплив на групу учнів і на окремого учня для досягнення результатів навчання. Таким чином, керувати – це максимально враховувати природу процесу навчання.

Управлінню навчальною діяльністю на сучасному етапі розвитку освіти України відповідають такі характерні риси, як свідомий і планомірний вплив вчителя, причинно-наслідкові зв’язки між вчителем – суб’єктом та учнем – об’єктом управління, здатність учня чи учнівського колективу до розвитку, якісних змін в процесі педагогічного керівництва, здатність вчителя виконувати функції управління у визначених умовах здійснення педагогічного керівництва та здатність дотримуватись наміченого плану, режиму діяльності вчителя і учнів в процесі педагогічного управління.

Проблема управління гостро постала і в початковій ланці. Ускладнення змісту навчання і підвищення рівня абстрактності та узагальнення матеріалу поставило вчителів перед складним завданням – здійсненням ефективного педагогічного керівництва процесом засвоєння учнями знаннями, вміннями і навичками. На думку О.Я.Савченко: “Наші провідні завдання я б окреслила однією ключовою фразою: ”від управління кожним навчальним закладом до управління навчанням кожної дитини”.

То ж чи завжди і повною мірою відповідає сучасний рівень підготовки вчителів початкових класів новим вимогам? Свідченням того, що практика професійно-педагогічної підготовки студентів – майбутніх вчителів початкових класів є проблемою теоретичного та практичного характеру, є результати проведеного нами дослідження. 12 % опитаних майбутніх учителів вважають себе неготовими і 57 % - частково неготовими до здійснення педагогічного керівництва діяльністю учнів на уроці. І лише 31 % студентів педколеджів вважають себе повністю готовими до здійснення управління. Проте 86% опитаних погодились із тим, що необхідно здійснювати спеціальну підготовку студентів до педагогічного керівництва. Лише 7 % опитаних асоціюють термін “управління” з деякими його функціями, зокрема, організацією, корекцією, контролем. До управлінських якостей і рис особистості опитані студенти віднесли комунікативні (36%), організаторські (29%), вміння орієнтуватись в ситуації (14%), вміння знайти підхід до окремої особистості (10%), вдача лідера (7%), вміння стимулювати та вміння швидко приймати рішення (по 5%), вміння аналізувати, керувати конфліктом (2%). І якщо говорити про кардинальні зміни, необхідні у первинній професійній підготовці вчителя, то тут передусім слід подбати про розширення змісту управлінської підготовки майбутніх учителів, а відповідно, і їхніх професійних умінь. Саме тому перспективою оновлення педагогічної освіти повинна стати підготовка майбутніх вчителів до виконання не лише основних функцій – навчальної та виховної, а й до організаційно-управлінської. Зауважимо, що основними структурами компонентами педагогічної діяльності, розробленими Н.Кузьміною, є конструктивний (усвідомлення перспектив своєї роботи, творче переопрацювання навчального матеріалу, проектування діяльності учнів); організаторський (організація учнівської і своєї діяльності); комунікативний (встановлення взаємовідносин з учнями та іншими учасниками педагогічного процесу); гностичний (вивчення методів впливу та об’єкту своєї діяльності); проектувальний (планування змісту та засобів функціонування педагогічного процесу). Інші дослідники вказують на необхідність включення і корективного, або регулятивного, компонента (здатність гнучко реагувати на зміни педагогічного процесу, результати своєї діяльності). Перелічені компоненти педагогічної діяльності є власне функціями процесу управління навчальною діяльністю молодших школярів.

Отже, вчитель початкової школи відіграє сьогодні нову роль і функцію не лише в навчальному процесі, а й у суспільстві в цілому. Якщо в традиційній системі освіти вчитель разом із підручником були основними і найбільш компетентним джерелом знань, а при цьому вчитель був ще й контролюючим суб'єктом процесу пізнання, то за нової парадигми освіти вчитель виступає в ролі організатора самостійної активної пізнавальної діяльності учнів, компетентного консультанта та помічника. Ця роль набагато складніша і вимагає від учителя високого рівня майстерності, а від навчальних закладів, які готують учителя початкових класів, відповідної їх професійно-педагогічної підготовки і, зокрема, управлінської.

ЛІТЕРАТУРА

1. Володько В.М. Основні проблеми підготовки майбутнього вчителя // Педагогіка і психологія. – 1999. – №2. – С.89-98.
2. Карчевська Н.В. Функції управління в педагогічній підготовці студентів // Управління якістю професійної освіти. Збірник наукових праць. – Донецьк, 2001. – С.253-255.
3. Кондрашова Л. Реформування педагогічної підготовки студентів // Рідна школа. – 2000. – №9 – С.14-16.
4. Концепція загальної середньої освіти // Поч. школа. – 2002. – №2 – С.2-3.
5. Корсак К. Про роль учителя в освіті ХХІ ст. // Поч. школа. – 2001. – №4. – С.11-14.
6. Савченко О.Я. Вимоги до якості початкової освіти // Поч. школа. – 1995. – №1. – С.4-6.
7. Савченко О.Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти // Дошкільне виховання. – 2000. – №11, – С.4-5.
8. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів // Поч. школа. – 2001. – №7. – С.1-4.
9. Романова Н.Л. Личностный поход в управлении педагогическим коллективом как один из факторов зффективной деятельности педагога в развитии ученика // Администратор образования. – Нижний Новгород. – 2000. – С. 152-155.
10. Чернишов О.І. Концептуальні засади підготовки вчителя до роботи в 4-річній школі // Матеріали науково-практичної конференції "Проблеми переходу початкової школи на нову структуру і зміст навчання" 2-3 листопада 2000р. – С.241-242.

Одержано редакцією 04.10.2002.

УДК: 378. 001. 895.

Д.В. СИНГАЇВСЬКИЙ

ХУДОЖНЄ КОНСТРУЮВАННЯ – ВАЖЛИВИЙ ЕТАП ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДО ТВОРЧОЇ ПРАЦІ

Он (человек) творец, он создатель, он бог,
человечество было сформировано
не императорами, жрецами и полководцами,
а теми, кто создал топор, колесо, самолет...,
кто открыл железо, полупроводники, радиоволны.

Д. Гранин

Нагальна необхідність підвищення ефективності системи трудової підготовки молоді, зокрема, молоді яка навчається, віддзеркалює вимоги сьогодення, що висувуються науково-технічним прогресом і перебудовою соціально-економічного розвитку нашого суспільства. В нових умовах господарювання кардинально змінюється роль людського фактора у виробничому процесі. Чільні місця займають створення програмного забезпечення автоматизованих систем управління різними процесами, технічне проектування та ремонтно-налагоджувальні роботи, діяльність в галузі ергономіки, дизайну та художнього конструювання. Такі види трудової діяльності безпосередньо пов'язані з безперервним пошуком нових, нестандартних, оригінальних рішень і вимагають достатньо розвинутого творчого мислення.

Творче ставлення до процесу праці стає обов'язковою умовою виробничої діяльності і ведучим фактором особистісної характеристики не тільки робітника майбутнього, але й невід'ємними рисами нашого сучасника. З огляду на це змінюються й корегуються як глобальні цілі так і тактичні задачі всієї системи трудової підготовки в загальноосвітній школі. Передусім висувається ідея виховання нетрадиційного ставлення до процесу виконання трудових завдань, який ґрунтується на засадах розвитку творчих здібностей учнів, конструкторської діяльності і технічного мислення.

Але процес керівництва саме творчою працею школярів з боку вчителя, керівника гуртка, наставника далеко не завжди буває достатньо плідним і ефективним. Засвоєння програмного матеріалу

ЗМІСТ

Передне слово.....	3
Сагач Г.М. Духовні джерела України.....	4
Чикалюк З.О. Духовно-моральний розвиток особистості в позашкільному закладі.....	8
Бричок С.Б. Викладання християнської моралі: екскурс і історію.....	12
Лавренюк В.М., Ціпан Т.С. Громадянське становлення свідомості і самосвідомості старшокласників в навчально-виховному процесі.....	15
Дем'янюк Т.Д. Інноваційна діяльність педагогів.....	18
Тимошук Н.С. Впровадження активних форм і видів діяльності старшокласників в умовах особистісно зорієнтованого виховання.....	20
Рабченко Т.С. Педагогічні технології управління виховним процесом в сучасній школі.....	26
Безкоровайна О.В. Проблеми виховання учнівської молоді в душі толерантності: інноваційний аспект.....	28
Дем'янюк Т.Д., Кириленко С.В., Камінська Є.І., Гавлітіна Т.М. Положення про українську національну школу-родину.....	31
Страшний В.І. Соціально-педагогічні умови модернізації змісту виховання учнів початкових класів загальноосвітніх шкіл на родинних традиціях українського народу.....	40
Петренко В.В., Дежнюк Г.С. Впровадження інноваційних форм національно-патріотичного виховання в позаурочній діяльності учнів сучасної школи.....	43
Мельничук Л.С., Байрамова М.Г. Діяльність методичної служби району: інноваційний підхід.....	47
Делідон С.В., Семенчак М.І. Превентивне виховання дітей та юнацтва в сучасній школі.....	49
Єнін В.М., Гордієвич Г.В. Естетичне виховання школярів у системі діяльності Малої академії народних мистецтв та ремесел.....	51
Умурзакова Т.Ф., Умурзаков С.Д. Інноваційна діяльність педагогічного колективу Рівненської державної гуманітарної гімназії.....	54
Гурінчук Л.С., Дем'янюк Т.Д., Мельничук В.Ф. Цільова творча програма превентивного виховання школярів.....	64
Кособуцька Г.П. Сучасна сім'я як основний фактор соціальної реабілітації дітей-інвалідів.....	71
Сойчук Р.Л. Сучасний стан трудового навчання в об'єднаній школі Великої Британії.....	75
Середович В.В. Розвиток творчого мислення молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.....	79
Кулакова Л.М. Особливості розвитку творчості у підлітковому віці.....	85
Белова С.А. Концепція вчителя у педагогічній системі представників Бременської школи.....	87
Сременко Л.В. Підготовка майбутніх педагогів до реабілітаційної роботи в інтернатних закладах.....	89
Свириденко С.О. Активні методи навчання і виховання у формуванні здорового способу життя школярів.....	92
Зубілевич М.І. Скаутський рух: специфіка виховного процесу підростаючого покоління.....	98
Коваленко Є.І. Використання спадщини вітчизняних і зарубіжних педагогів у створенні інноваційних виховних технологій.....	99
Дупак Н.В. До питання національного виховання у Німеччині кінця XVIII–початку XIX століття.....	105
Головко М.Б. Проблема виховання духовності особистості в історії педагогічної думки.....	108
Савченко І.Д. Генеза виникнення та формування довіри у дітей.....	112
Курінна С.М. Використання народних сміхових традицій у вихованні почуття гумору дошкільників.....	116
Кривошея Н.Б., Кривошея Д.В. Початкове економічне виховання старших дошкільників засобами дитячої літератури.....	121
Захарова Н.М. Система пізнавальних завдань як основа формування операційних знань молодших школярів.....	125
Гоголь Н.В. Розвиток мовлення школярів в системі початкової літературної освіти.....	127
Процюк В.М. Використання потенціалу української народної музичної творчості у морально-естетичному вихованні школярів.....	132
Одерій Л.С., Роздимаха А.І. Розвиток естетичного ставлення до оточуючого – засіб оновлення системи естетичного виховання дітей.....	134
Дятленко Т.І. Естетичне виховання старшокласників засобами літературного пейзажу.....	138
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем'яненко І.О., Федорова І.Л. Готовність випускників Рівненського державного гуманітарного університету до професійної діяльності.....	141
Буцяк В.І. Фортепіанна підготовка студентів вищих педагогічних закладів на основі історико - стилісового підходу.....	151
Маковська О.О. Проблема наступності в системі школа – вуз у вітчизняній педагогіці.....	153
Михальська В.Р. Управлінський аспект професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.....	156
Сингаївський Д.В. Художнє конструювання – важливий етап підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін до творчої праці.....	158
Цюлюпа С. Д. Вільний час студентів як соціально-педагогічна проблема.....	162
Михайліченко І.В. Фізичне виховання працівників органів внутрішніх справ у контексті формування їхньої професійної культури.....	167
Відомості про авторів.....	172

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

**Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету**

Випуск 24

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор збірника наукових праць Дем'янюк Т.Д.
Технічний редактор Курченко Н.Б.
Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.09.2002 р. Підписано до друку 29.11.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 24,8. Обл. вид. арк. 25,66. Замовлення № 16/1 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 176 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20